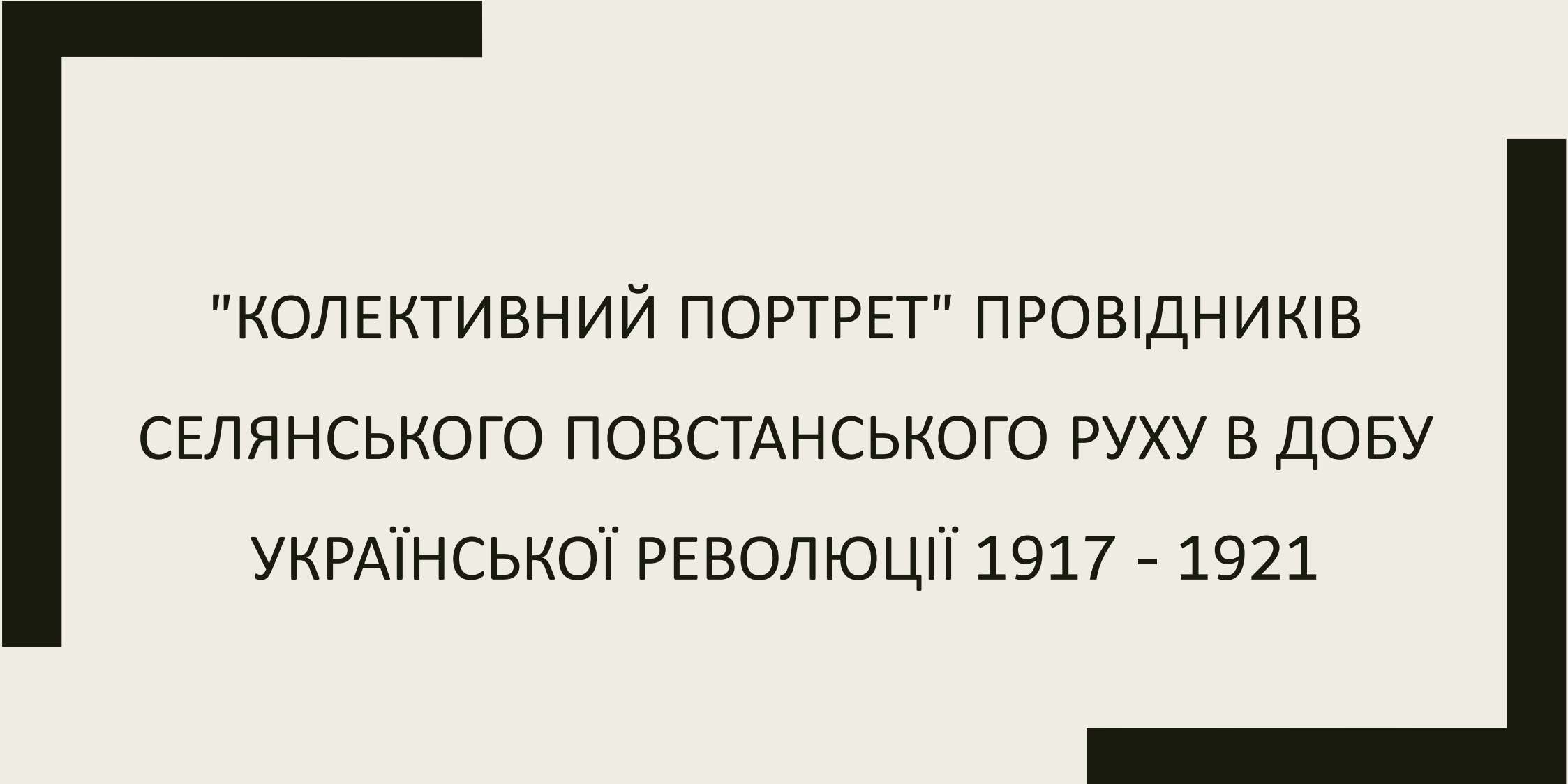

Науково-дослідний інститут
селянства та вивчення аграрної
історії

Черкаського національного
університету імені Богдана
Хмельницького

<http://ndis.cdu.edu.ua>

A thick black L-shaped frame surrounds the text. The top-left corner is a horizontal bar extending to the right, then a vertical bar extending downwards. The bottom-right corner is a horizontal bar extending to the left, then a vertical bar extending upwards.

"КОЛЕКТИВНИЙ ПОРТРЕТ" ПРОВІДНИКІВ
СЕЛЯНСЬКОГО ПОВСТАНСЬКОГО РУХУ В ДОБУ
УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ 1917 - 1921

Звідки вибухала та сила, що робила повстанський рух таким дужим, тривким і відпорним супроти розкладових змагань його ворогів? Звідки прийшли всі ці проводирі, які вже й сьогодні подекуди повіті легендарною отавою, звідки й вони брали собі сили для проводу помсти й власної самопожертви? З хуторів, з селянських дворів, цих самих чистеньких затишних хаток - звідти безпосередньо виходила ця сила, що робила звичайні постаті велетенськими; вони ж видавали й проводирів, що в більшості мали освіту загальну - сільські школи, а військову – N-ої учебної команди. Не було села на Україні, що не мало свого “штабу”, десь в потаємній балці чи у велетенського дуба “Мазепи” повстанці мали збірне місце. Там розряджалася накоплена в хаті енергія, там ватажки-отамани прищеплювали масі спільну думку й волю й виковували апарат боротьби.

Омелянвич-Павленко М. Спогади командарма (1917 – 1920)

Отаманів-ватажків можна поділити на дві нерівні групи: отаманів позитивних і отаманів негативних або шкідників. Отамани позитивні були ідейними, свідомими своїх національних обов'язків, українськими патріотами. Своїми повстанськими загонами вони нищили лише ворогів України, в запіллі ворожої армії. Коли український фронт наближався до них, вони ставали до диспозиції штабу Дієвої армії і дисципліновано виконували покладені на них завдання. Ці отамани завжди ставали в пригоді нашій армії й не від них пішла пошесть, що отаманією зветься.

О. Вишнівський «Повстанський рух і отаманія»

О. Удовиченко, поділяючи повстанські відділи на дві категорії, вважав, що лише перша категорія повстанців, що мали високий рівень національної свідомості і боролись за ідею незалежності України, принесла значну користь Армії Директорії УНР у боротьбі з більшовиками та білогвардійцями. Друга ж категорія, “позбавлена жодної моральної й патріотичної бази”, була деструктивним елементом, завдала значної шкоди українському національному рухові

Удовиченко О. «Україна у війні за державність»

Складовою історичної просопографії є створення колективних біографій, що дозволяє отримати опис найбільш типових історичних акторів, виявити і визначити певне коло осіб як типів, що персоніфікують ті чи інші процеси і події

Провідники повстанського руху в Середньому Подніпров'ї: до питання статистичної вибірки

Бабенко Трохим (от. Голий)

Деркач Іван (от. Чорнота)

Петренко Іван

Водяний Яків

Завгородній Іларіон

Савченко-Нагірний Іван

Филоненко Семен (от. Око)

Гладченко Трифон

Кваша Василь

Хмара Пилип

Голик-Залізник Мефодій

Келеберда Панас

Цвітковський Дмитро

Гризло Семен

Кібець-Бондаренко Микола

Чучупак Василь

Гупало Денис

Лютий-Лютенко Іван (от. Гонта)

Чучупак Олекса

Дерещук Петро

Нестеренко Герасим (от. Орел)

Чучупак Петро

ЯКИМ БУВ ВІК ПОВСТАНСЬКИХ ОТАМАНІВ?

середній вік

26,7 років

наймолодший

21 рік

найстарший

34 роки

ПОХОДЖЕННЯ VS. ЗОНА АКТИВНОЇ ПОВСТАНСЬКОЇ БОРОТЬБИ

95,5 % -
місцеві

63,6 % -
Черкащина

31,9 % -
Кіровоградщин
а

Сільська “республіка” воювала з повітовим містом та іншими районами, відокремивши власну територію окопами та засіками. Життя української провінції опинилося в руках сотен місцевих батьків-отаманів, які керували повстанськими добровольчими козацькими формуваннями. Вони захищали інтереси окремих сіл і містечок, інколи воювали між собою та проти міст де знаходилась ворожа селянам влада, від якої тільки їй було користі отримувати накази та приймати каральні реквізиційні загони.

П. Гай-Нижник

РІД ЗАНЯТЬ, ПРОФЕСІЙНА ПРИНАЛЕЖНІСТЬ ПОВСТАНСЬКИХ ОТАМАНІВ

82 % - вчителі

9 % -
професійні
військові

9 % -
хлібороби

Провідною верствою отаманщини стала українська інтелігенція. Більшість отаманів походили з інтелігенції. Наприклад, Д. Терпило (Зелений) був вчителем. З цієї ж професії вийшли отаман Волинець, брати Чучупаки, Соколовські та багато інших. Із земської медицини походили отамани Луценко, Малашко. Студентами були відомі отамани Микола Малашко, Гаврило Воробйов (Горобець). Отаманами ставали люди переважно з покоління 80-90-х років XIX століття. Ця генерація формувалась під впливом політизації українського національного руху

П. Гай-Нижник

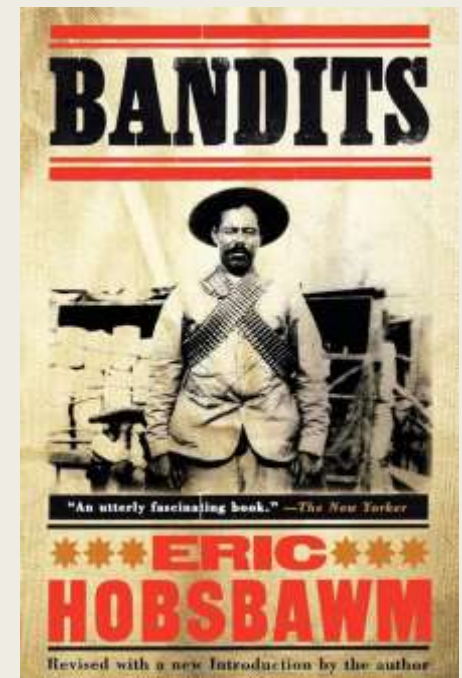

Придивляючись до цих повстанчих організацій, мусимо ствердити, що особа отамана відіграє у них значну роль. На отамана вибирають не тільки військовиків, а часто-густо й людей інших професій - учителів, лікарів, громадських діячів, а часом бували й священики, бо отаман був політик-вождь, що відбивав у своїй особі національні й соціальні бажання, даної округи. Отаман повинен був бути добрим організатором й адміністратором, він має судову й адміністративну повновасть у своїй окрузі.

**Омелянович-Павленко М. Спогади
командарма (1917 – 1920)**

ОТАМАНИ ЯК КОНТРЕЛІТА

Е. Гобсбаум стверджує, що контреліта «могла кинути виклик і деструктивному керівництву, що базувалося на ринкових відношеннях, і безсилим спадкоємцям традиційної влади, утворюючи новий консенсус через зв'язки із селянством. **Таку контреліту частіше за все складали представники провінційних еліт, яких витиснули на периферію комерційної діяльності і політичної влади; посадовці чи спеціалісти, що перебувають між провінцією і центром і зав'язані у протиріччях між ними, а також інтелігенти, яким доступна система символів, здатна забезпечити взаєморозуміння між керівництвом і селом»**

СЕЛЯНИ, ОДЯГНЕНІ В СОЛДАТСЬКІ ШИНЕЛІ?

72,2 % отаманів – ветерани Першої світової війни

44 % - обер-
офіцери

31 % - унтер-
офіцери

25 % - рядові та
матроси

ТРИВАЛІСТЬ ПОВСТАНСЬКОЇ БОРОТЬБИ

29,4 місяці

середній час активності одного повстанського отаман

4 місяці

мінімальний час активності одного повстанського отаман

60 місяців

максимальний час активності одного повстанського отаман

ОБСТАВИНИ ВІДХОДУ ВІД ПОВСТАНСЬКОЇ БОРОТЬБИ

19/2
2

загинули в бою; були заарештовані і страчені

2/22

емігрували з України; комуністи «дотягнулися» у 1940 – 1944 рр.

1/22

емігрували з України, померли власною смертю

20 отаманів
1920 – 1922 рр.

1 отаман
1923 р.

1 отаман
1924 р.

ukr.ndis@gmail.com

<https://www.facebook.com/profile.php?id=100089128239446>

<https://www.youtube.com/channel/UC1386stpvwll1f2x2976VfA>